

УДК 377 (477.53) «18/19»

СВІТЛАНА КІКТО

(Полтава)

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ЗЕМСТВ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Виявлено та проаналізовано чинники, що вплинули на формування системи професійної освіти другої половини XIX – початку XX століття. Визначено роль земств Полтавської губернії у розвитку та становленні системи професійної освіти цього періоду.

Ключові слова: професійна освіта, професійна школа, технічне училище, зразкова майстерня, кустарний музей.

Соціально-економічні зміни в Україні створюють передумови для забезпечення країни якісним трудовим потенціалом шляхом професійної самореалізації особистості, задоволення її потреб у професійних освітніх послугах, надання якісної професійно-технічної підготовки впродовж усього життя з урахуванням вимог ринку праці та забезпечення трудоворесурсної безпеки країни.

Розвиток професійної освіти віднесено до пріоритетних напрямів здійснення державної політики у цій сфері. А це актуалізує питання вивчення й використання попереднього вітчизняного досвіду.

Проблема розвитку професійної освіти особливо гостро постала у XIX столітті у зв'язку з розвитком промисловості, транспорту, торгівлі, сільського господарства.

У ході наукової розвідки було встановлено, що різні аспекти цього питання були висвітлені у публікаціях М. М. Кузьміна [2], І. Л. Лікарчук [3], Є. П. Степанович [7]. Важливу роль у реалізації ідеї професійно-технічної освіти відіграли земства.

Метою нашої публікації є виявлення чинників, що вплинули на формування системи професійної освіти другої половини XIX – початку XX століття та визначення ролі земств Полтавської губернії у розвитку та становленні системи професійної освіти цього періоду.

З другої половини XIX століття російським урядом були видані такі нормативні документи: «Положення та штати землеробного училища»

(1878 рік), «Нормальне положення про нижчі сільськогосподарські школи» (1883 рік), законопроект «Основні положення про промислові училища» (1884 рік), «Положення про школи ремісничих учнів» (1893 рік), «Положення про нижчі ремісничі школи» (1895 рік), «Положення про художньо-промислово-освіту» (1902 рік). Це дало можливість земствам активізувати розвиток цих форм професійної та ремісничої освіти.

Серед регіонів України, найбільш пов'язаних із художньо-ремісничою діяльністю, Полтавщина стояла на першому місці. Питанням забезпечення праці сільського населення, підвищення їхнього економічного благополуччя займалося Полтавське губернське земство. Відомий етнограф і статистик Віктор Василенко, товариш Панаса Мирного, у своїй монографії «Кустарні промисли сільських станів Полтавської губернії» запропонував таку програму розвитку професійної освіти:

- відкриття професійних шкіл і технічних училищ;
- улаштування зразкових майстерень;
- поширення ремісничих і технічних знань серед майстрів і кустарів;
- заснування кустарного музею при губернській земській управі;
- видання відповідної літератури [4, с. 51].

Із 1882 року в Полтавській губернії з'являються такі фахові школи: сільськогосподарські (рільничі, садівничі, зоотехнічні), ремісничі (механічні, столярські, керамічні), залізничні, промислово-художні та інші.

Заняття зі сільського господарства організовувалися біля початкових училищ, дослідних садів та городів, проводились спеціальні короткотермінові сільськогосподарські курси, улаштовувалися різні виставки сільського господарства, утворювалися склади сільськогосподарських знарядь. У губернії асигнування в сільськогосподарську освіту складала близько половини всіх витрат на професійну освіту.

Якщо в 1897 році земства утримували 11 шкіл і майстерень, то напередодні Першої світової війни у полтавському краї діяли 6 закладів, підпорядкованих губернському земству (Дігтярівська навчально-зразкова ткацька майстерня, Миргородська художньо-промислова школа імені М. В. Гоголя, Полтавське реальне училище, Опішнянська струнна майстерня, Полтавська і Великобудичанська столярно-різьбярські майстерні); 98 закладів, підпорядкованих повітовим земствам (19 ткацьких, 15 рукодільних, 10 кошикарських, 8 сільських ремісничих, 6 кравецьких, 5 столярних, 5 чинбарських, 4 ковальських, по 3 бондарських, фургонно-колісних, столярно-токарних, по 2 килимових, фургонних, ковальсько-слюсарних, слюсарних, теслярських, по 1 ковальсько-столярній, столярно-слюсарній, столярно-бондарній, колісній, лимарсько-чоботарській і пічній майстерні) [5, с. 105]. Полтавське губернське земство посідало «одне з перших місць серед інших земств Російської імперії щодо піклування про ремісниче навчання» [1, с. 224].

Полтавське земство надавало важливого значення участі у виставках різного рангу: повітових, губернських, усеросійських, міжнародних. Роботи учнів і викладачів шкіл, майстерень були широко представлені на таких виставках, починаючи з 1882 року. Як оцінювала громадськість виробу полтавців, найкраще сформулювала Олена Пчілка: «Можна сміливо сказати, що кожна виставка в Україні, в столицях або й за границею збільшувала славу полтавських мистецьких виробів народних» [6, с. 9].

Окрім того, найбільше коштів на професійну освіту витрачали Полтавське та Катеринославське земства. Потрібно наголосити на демократичному характері навчання, яке було, здебільше, безкоштовним. Лише в деяких училищах збиралася платня в розмірі від 5 до 20 карбованців. Викладання загальноосвітніх предметів не перевищувало курсу двокласних народних училищ, вивчення ремесла зводилося до практичного засвоєння способів та навиків у процесі виробництва [4, с. 52].

Значна частина випускників земських ремісничих навчальних закладів працювала в промисловості.

Отже, ми підходимо до висновку, що на формування системи професійної освіти другої половини XIX – початку XX століття вплинули такі чинники: соціально-економічні зміни (розвиток промисловості, транспорту, торгівлі, сільського господарства); створення нормативної бази щодо типів закладів професійної освіти; проблема щодо забезпечення праці сільського населення, підвищення їхнього економічного благополуччя. Саме земства Полтавської губернії зіграли важливу роль у розвитку та становленні системи професійної освіти цього періоду.

Дослідження не охоплює всіх аспектів діяльності земств Полтавської губернії щодо розвитку системи освіти цього періоду й потребує подальшого їх вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ежегодник кустарной промышленности : 1912. – СПб. : Типо-литография «Энергия», 1912. – Т. 1. – . – Вып. 1. – 512 с.
2. Кузьмин Н. Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России / Н. Н. Кузьмин. – Челябинск : Южно-Урал. кн. изд-во, 1971. – 278 с.
3. Лікарчук І. Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи / І. Л. Лікарчук. – К. : Педагогіка, 1999. – 288 с.
4. Наш рідний край (з історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період) / [Жук В. Н., Пустовіт Т. П., Фісун М. А. та ін.]. – Полтава, 1991. – Вып. 12. – 86 с.
5. Отчет Полтавской губернской управы за 1914 год. – Полтава, 1915. – Вып. 1. – 486 с.
6. Пчілка О. Земська поміч народному українському мистецтву / О. Пчілка // Рідний край. – К., 1914. – Ч. 5. – С. 8-9.
7. Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – начало XX века) / Е. П. Степанович. – К. : Наук. думка, 1991. – 100 с.

СВЕТЛАНА КИКТО

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗЕМСТВ ПОЛТАВСКОЙ ГУБЕРНИИ

Выявлены и проанализированы факторы, которые повлияли на формирование профессионального образования второй половины XIX – начала XX века. Определена роль земств Полтавской губернии в развитии и становлении системы профессионального образования этого периода.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессиональная школа, техническое училище, показательная мастерская, кустарный музей.

SVITLANA KIKTO

THE DEVELOPMENT OF VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION BY REGIONAL COUNCIL OF POLTAVA PROVINCE

The problem of professional education became very important in the XIX century, with the development of industry, transport, trade and agriculture.

The different aspects of this issue have been highlighted in publications of M. M. Kuzmina, I. L. Likarchuk, Ye. P. Stepanovych. Regional council played an important role in the realisation of the idea of vocational education.

The vocational and technical education was activated after the law on craft workshops and training courses in 1902.

Poltava region was the most related to art and craft activities. The Poltava Province Council was engaged in providing rural labour, improving their economic well-being. Victor Vasylenko, a famous ethnographer and a friend of Panas Myrny in his book "Handicraft Industries in the villages of Poltava province" offered a program of professional education. Professional schools (agricultural, craft schools, railway schools, art and industry schools) appear in Poltava province since 1882. Classes in agriculture were organized at the primary schools, research gardens and orchards, special short agricultural courses were held, various exhibitions of agriculture were arranged and warehouses of agricultural tools were formed. The assignments in agricultural education was about half of all costs spent on vocational education in the province.

If in 1897 there were 11 workshops in Poltava province then on the eve of the first World War there were 6 workshops which were subordinated to Poltava province, 98 institutions subordinated to county district councils. The Poltava Province Council was "one of the best among others of Russian Empire in taking care of vocational training".

The Poltava Regional Council provided the exhibitions of various ranks: the county, provincial, All-Russian and international. The works of students and teachers of schools and workshops were well represented at these exhibitions since 1882. Olena Pchilka has formulated how the public appreciated the wares of Poltava citizens: "We can safely say that each show in Ukraine, and in the capitals or at the border increased fame of Poltava handicrafts".

It is necessary to emphasize the democratic nature of the study, which was mostly free of charge. Only in some schools people had to pay for the education ranging from 5 to 20 rubles. Teaching general subjects did not exceed two-year course of public schools, learning the craft came down to the learning methods and skills in production process.

A great number of graduates of those vocational schools worked in the industry. Thus, we have come to the conclusion that at the end of the XIX century and at the beginning of the XX century the idea of the development of vocational schools had strong social and economic background: the life, the development of industry and agriculture, the development of science and technology demanded it. And the Poltava Province Council laid the foundation for the practical realization of this idea.

Keywords: *professional education, professional school, technical school, exemplary workshop, handicraft museum.*

Одержано 26.03.2014, рекомендовано до друку 12.04.2014.